

Stanisław Sylwester Szarzyński | Ave Regina Caelorum

Siedemnastowieczna antyfona maryjna z towarzyszeniem organów

Z twórczości zakonnika (cystersa albo benedyktyna) i kompozytora Stanisława Sylwestra Szarzyńskiego zachowało się jedynie około dziesięciu utworów, z których większość stanowi wokalnie-instrumentalna muzyka religijna. Niewiele wiemy o życiu i działalności twórczej tego kompozytora, nieznane są daty jego urodzin i śmierci. Jedyną pewną informacją jest to, że większość jego utworów zachowała się w bibliotece kolegiaty w Łowiczu. Być może był zatem związany z tym miastem.

Jego jedyny znany utwór instrumentalny to *Sonata na dwoje skrzypiec i basso continuo*. Z utworów wokalnie-instrumentalnych połowę stanowią koncerty kościelne na głos z towarzyszeniem instrumentów. Jednym z nich jest *Ave Regina caelorum* na sopran, dwoje [skrzypiec](#), [basso continuo](#) i trzecie skrzypce *ad libitum* (czyli uwzględniane lub nie, zależnie od możliwości wykonawczych). Jest to antyfona maryjna, którą – w czasach gdy msze i inne nabożeństwa miały bogatą oprawę muzyczną, a przy kościołach działały kapele – wykonywano na zakończenie komplety (łac. *completorium*), ostatecznie z liturgii godzin, odprawianej przed udaniem się na spoczynek. Utwór Szarzyńskiego nie nawiązuje w żaden sposób do oryginalnej melodii chorałowej dla tego tekstu, ale utrzymany jest w stylu utworów, jakie od początku XVII wieku zaczęły w muzyce liturgicznej wypierać renesansową [polifonię](#) – choć Szarzyński pisał także w starym stylu: zachowała się jego niekompletna msza w *stile antico*.

Ten nowy styl muzyki religijnej łączył ekspresyjny śpiew i instrumenty, które zyskują teraz niezależną rolę – grają samodzielne części, dialogują, koncertują (łac. *concertare* – współzawodniczą) z głosem solowym, zaś towarzyszące śpiewakom i instrumentom [organy](#) grają partię *basso continuo*, czyli realizują harmonię, a nie jak poprzednio zdwajają głosy kompozycji. *Ave Regina* rozpoczyna się siedmiotaktowym, powolnym wstępem instrumentalnym, określonym jako *Sonata*, który swoją ekspresję zawdzięcza przejmującej harmonii. Po nim następuje część w takcie trójdzielnym, w której opracowane zostały dwie pierwsze linijki tekstu *Ave, Regina caelorum, Ave, Domina Angelorum* (Bądź pozdrowiona, Królowo niebieska, Bądź pozdrowiona, o Pani Anielska) - poszczególne frazy wokalne z towarzyszeniem *basso continuo* przedzielają wejścia opadającej chromatycznie frazy zespołu smyczkowego. Pozostała część tekstu została opracowana w następnej, szybkiej części w takcie parzystym, w której dialogi instrumentów i głosu stają się szybsze i bardziej nieprzewidywalne, obejmując od kilku taktów do zaledwie połowy taktu. Głos solowy operuje kontrastami, zestawiając niespokojną retoryczną figurę *exclamatio* (wznoszące się skoki kwartowe na słowach *Ex qua mundo lux est orta* [z której pochodzi światło dla świata]), a później *vale* [bądź pozdrowiona]) ze statycznością powtarzanych dźwięków następujących fraz.

Barbara Świdarska

Ave, Regina caelorum,

Ave, Domina Angelorum:

Salve, radix, salve, porta

Ex qua mundo lux est orta.

Gaude, Virgo gloriosa,

Super omnes speciosa,

Vale, o valde decora,

Et pro nobis Christum exora.

Bądź pozdrowiona, Królowo niebieska

Bądź pozdrowiona, o Pani Anielska,
Witaj początku, bramo tej świętości,
Która oświeca błędy świat w ciemności.
Wesel się, Panno przenajchwalebniejsza,
Nad wszystkie panny Tyś najzdobniejsza.
O Pani nasza, Twoimi modłami,
Chrystusa, Syna Twego, proś za nami.
(tł. Anonim XVIII w.)

Fot. Łowicz w XVII wieku, mapa Brauna i Hogenberga, Wikimedia Commons, PD